

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-67-02>
УДК 331.46(477)

Людмила Миколаївна Акімова

доктор наук з державного управління, професор
Національне агентство кваліфікацій,
вул. Соломянська, 1, Київ, 03035, Україна
l_akimova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2747-2775>

Гаїна Миколаївна Юрчик

кандидат економічних наук, доцент
Національний університет водного господарства та природокористування,
вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна
g.m.urchik@nuwm.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1013-6940>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ ЗАГРОЗИ ТА ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті узагальнено існуючі наукові дослідження національного ринку праці в умовах воєнних дій. Визначено основні інституційні джерела даних про стан зареєстрованого та загального ринку праці, а також їх актуальність в умовах сучасних викликів. Проведено порівняльний аналіз основних показників зареєстрованого ринку праці за даними Державної служби зайнятості в довоєнний та воєнний період. В умовах відсутності офіційних даних про стан загального ринку праці в умовах війни, в цілях моніторингу його стану проведено аналіз показників обсягів та структури попиту на працю за даними інтернет-ресурсу Work.ua. Проаналізовано результати ряду соціологічних опитувань суб'єктів ринку праці для виявлення наявних у них труднощів, а також експертів - для виявлення впливу ВПО на ринок праці. Визначено основні тренди та проблеми функціонування ринку праці України в умовах воєнних дій.

Ключові слова: **ринок праці, зареєстрований ринок праці, загальний ринок праці, попит на працю, пропозиція праці, зареєстроване безробіття, вакансії.**

JEL Classification: J40; J44; J49.

Як цитувати: Акімова, Л. М., & Юрчик, Г. М. (2024). Особливості функціонування національного ринку праці в умовах військової загрози та внутрішнього переміщення населення. *Соціальна економіка*, 67, 15-32. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-67-02>
In cites: Akimova, L. & Urchik, G. (2024). Features of the functioning of the national labor market in conditions of military threat and internal population displacement. *Social Economics*, 67, 15-32. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-67-02> (In Ukrainian)

Вступ. Повномасштабні військові дії на території України чинять дестабілізуючий вплив на національну економіку. Військова агресія обумовлює прямі втрати бізнесу у вигляді зруйнованих виробничих комплексів та бізнес-об'єктів, а також унеможливає або ж значно ускладнює ведення бізнесу в умовах військової турбулентності. Крім того, військова загроза обумовлює погіршення інвестиційної клімату в Україні, а відтак зменшення капіталовкладень в національну економіку, що є фактором зменшення робочих місць та зростання напруги на ринку праці. Варто відзначити, що в умовах воєнних дій також змінюється попит на працю у професійному розрізі, бізнес стикається з проблемами необхідності заміщення тих працівників, які потра-

пили під мобілізацію. Очевидно, що в умовах загрози життю та здоров'ю населення на ринку праці поширюються різні форми віддаленої або ж дистанційної зайнятості. Поряд з цим, можна констатувати, що вагомий вплив на функціонування національного та регіональних ринків праці в сучасних умовах чинить поява внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які зумовлюють збільшення та трансформацію структури пропозиції праці відповідно як у кількісному, так і якісному розрізі. Вище вказані аспекти актуалізують необхідність дослідження динамічних та структурних особливостей функціонування національного ринку праці в цілях виявлення та окреслення наявних проблем і загроз в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Відтак, метою даної статті є виявлення особливостей та наявних проблем функціонування ринку праці України в умовах воєнних дій та внутрішнього переміщення населення для трансформації державної політики на ринку праці. При цьому дане дослідження було проведено не лише за даними Державної служби зайнятості, але й інтернет-порталу з пошуку роботи Work.ua та різного роду соціологічних опитувань суб'єктів ринку праці та експертів. Це дозволило виявити не лише закономірності функціонування зареєстрованого ринку праці в Україні, але і в певній мірі подолати інформаційний вакуум про стан загального ринку праці праці.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність постановки та вирішення таких завдань: узагальнити та критично проаналізувати існуючі наукові дослідження національного ринку праці в умовах воєнних дій та внутрішньої міграції; проаналізувати основні показники та тренди зареєстрованого ринку праці (за даними Державної служби зайнятості); дослідити зміну обсягів, професійної та регіональної структури попиту на працю для загального ринку праці (за даними інтернет-ресурсу Work.ua); проаналізувати основні труднощі, з якими стикаються суб'єкти ринку праці в період воєнних дій (за результатами їх соціологічних опитувань); визначити вплив ВПО на місцеві ринки праці (за результатами опитування експертного середовища); визначити основні тренди та проблеми функціонування національного ринку праці в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження обрано процес функціонування національного ринку праці в умовах сучасних загроз. Предметом дослідження є прикладні аспекти аналізу закономірностей функціонування національного ринку праці України в цілях виявлення наявних проблем та негативних тенденцій.

Огляд літератури. Всебічне вивчення та узагальнення наявних досліджень національного ринку праці дає право стверджувати, що відповідний напрям наукових розвідок є досить актуальним і розробленим. Проте, сучасні соціально-економічні зміни та загрози, які мають місце в Україні, особливо актуалізують значимість досліджень національного ринку праці в останні роки, що припадають на 2022 рік та пізніше. В рамках означеного часового діапазону варто виділити наукові дослідження цілого ряду вчених. Зокрема, варто відмітити наукове дослідження національного ринку праці виконане Д. П. Криловим (Крилов, 2023). Науковець окреслив фактори, що визначають ситуацію на ринку праці, приділив увагу аналізу кількості зайнятого та безробітного населення в Україні. В той же час, вказане дослідження є досить обмеженим, адже передбачає аналіз ринку

праці лише за офіційними статистичними даними. Досить помітним є наукове дослідження (Томчук, 2023), де проведено аналіз зареєстрованого ринку праці за даними Державної служби зайнятості, узагальнено результати опитувань топ-менеджерів компаній щодо рівня оплати праці працівників на початку військових дій. Позитивно, що у зазначеній праці автор структурував тренди ринку праці України у розрізі попиту та пропозиції, а також конкретизував основні виклики на ринку праці. У науковій статті (Близнюк & Яценко, 2022), окрім дослідження зареєстрованого ринку праці України, авторами побудовано оригінальну карту загроз, а також визначено можливі їх наслідки на національному ринку праці в період війни та післявоєнного відновлення. У праці (Даниліна, 2022) досліджено національний ринок праці через призму цифровізації економіки та викликів воєнного стану. Зокрема, у роботі визначено галузі, а також типи праці з найбільшим / найменшим ризиком автоматизації / діджиталізації, нові види праці за авторським підходом «верх шкали» та «низ шкали», основні зміни на ринку праці в умовах війни. Досить помітним є наукове дослідження (Маршавін & Кицак), де розглянуто передумови модернізації ринку праці шляхом реалізації соціально-відповідальних практик, що первинно будуть визначати післявоєнне відновлення України, а відтак – розширення сфери зайнятості. Авторським колективом в рамках вище вказаної статті особливу роль у функціонуванні національного ринку праці відведено таким негативним факторам як корупція та олігархізація, несправедливий розподіл національного багатства та значний рівень диференціації в оплаті праці. У роботі розглянуто також «рушійну та інноваційну роль капітальних інвестицій» у формуванні сфери прикладання праці та зайнятості населення. Дослідження Луньової Т.С. присвячено проблематиці активізації зайнятості населення в умовах воєнної економіки. Автором проаналізовано тренди у сфері зайнятості України не лише за даними офіційної статистики, але і за експертними оцінками ряду інституцій – НБУ, МОП, КСЕ, Міністерства економіки України (Луньова, 2023). М. П. Любомудрова та В. І. Гойчук у своєму науковому дослідженні приділили увагу виявленню змін у функціонуванні національного ринку праці в мирний та воєнний час. Зокрема, авторським колективом проаналізовано структуру вакансій, визначено перелік «топових сфер діяльності» на ринку праці західних регіонів України (Любомудрова & Гойчук, 2022). Окрім того, у роботі значну увагу приділено питанню виходу на національний ринок праці соціально вразливих категорій населення, зокрема ВПО, інвалідів, пенсіонерів; визначено основні про-

грамні заходи для стабілізації ринку праці України. У публікації (Самойленко & Прохоровська, 2023) досліджено трансформацію ринку праці та визначено важливу роль ІТ-потенціалу та продакт-менеджменту у посиленні гнучкості та адаптивності національного ринку праці. Досить вдалий комплексний аналіз ринку праці України представлено в статті (Петренко & Мельникова, 2023). Особлива увага у вказаній праці була приділена дослідженню навантаження на робоче місце за професійними групами, структурним особливостям найманої праці, а також рівню оплати праці. Однак, таке дослідження не дає повного уявлення про стан та закономірності функціонування національного ринку праці, оскільки базується лише на даних офіційної статистики.

Огляд іноземних наукових досліджень свідчить, що проблема функціонування ринку праці України в умовах воєнних дій та внутрішнього переміщення населення представлена досить обмежено та переважно зорієнтована на виявлення особливостей функціонування «українського» сегменту ринку праці як складової європейського. Одна з найбільш помітних праць, що присвячена комплексному дослідженню ринку праці України, припадає на довоєнний період (Lukianenko & Olishevych, 2015). У даному дослідженні проаналізовано основні тренди ринку праці України протягом 2002-2014 рр.; побудовано регресійну модель, що відображає взаємозв'язок продуктивності праці, зайнятості, рівня безробіття та реальної заробітної плати. Варто відзначити, що вченими проаналізовано імпульсні реакції на технологічні шоки, шоки попиту на робочу силу, шоки пропозиції робочої сили та шоки встановлення заробітної плати на основі розробленої авторами SVEC-моделі (Lukianenko & Olishevych, 2015). Попри очевидну наукову цінність вказаного дослідження, все ж, отримані результати відповідають «мирному» часу та не враховують сучасні виклики.

Також дослідження неформального сегменту ринку праці України в умовах «мирного» часу представлено у праці (Lehmann & Pignatti, 2018). У статті проаналізовано сегментацію національного ринку праці за формальним та неформальним критерієм. Автори доводять, що лише частина неформального сегменту ринку праці в Україні обумовлює низьку якість життя та зниження добробуту населення. Очевидно, що проблема функціонування неформального сегменту ринку праці в Україні не втратила своєї актуальності і в сучасних умовах.

Хоча наукове дослідження (Blair & Deming, 2020) не стосується конкретно ринку праці України, все ж його варто відмітити у

контексті висвітлення структурно-кваліфікаційних зрушень на транснаціональному та європейському ринках праці після рецесії (2007-2019 рр.). Дослідники констатують, що досить чітким трендом на ринку праці є зростання вимог роботодавців до рівня освіти та кваліфікації претендентів, що не завжди задовільняється так званім «циклічним» підвищенням кваліфікації останніх, а обумовлено «жорсткістю» ринку праці (Blair & Deming, 2020). Вважаємо, що національний ринок праці не знаходиться осторонь глобальних трендів, хоча і має на сьогоднішній день особливі виклики та загрози.

Досить показовим у контексті виявлення трансформацій на транснаціональному ринку праці в сучасних умовах є дослідження (Braxton, Carter, & Taska, 2023). Авторський колектив зосередив увагу на оцінюванні впливу технологічних змін на ринок праці, зокрема доведено, що технологічні зміни спричиняють зниження доходів на 45% після втрати роботи; технологічні трансформації вимагають від працівників нових навичок для виконання «новоствореної» роботи за попередньою професією; якщо працівникам бракує необхідних навичок, то відбувається їх перехід на професії, де їхні навички все ще придатні для працевлаштування, однак при цьому має місце нижчий рівень заробітної плати (Braxton, Carter, & Taska, 2023). Цілком очевидно, що частина національного ринку праці, яка іменується його первинним сегментом, розвивається у руслі вищевказаного тренду.

Дослідженню сучасних трендів на ринку праці в світлі поширення «Industry 5.0» присвячена наукова стаття (Polakova & Suleimanova, 2023). Авторський колектив у вказаній праці констатує, що сучасні тренди в економічному розвитку та технологіях обумовлюють зміни у затребуваних ринком праці навиках працівників. Зокрема, за результатами аналізу вакансій на порталі з пошуку роботи протягом п'яти років, у дослідженні доведено, що в сучасних умовах на ринку праці зростає значимість цифрових навичок, навичок міжособистої взаємодії, креативності, гнучкості тощо. Безумовно, національний ринок праці, попри виклики війни, також розвивається в руслі виявлених трендів.

Наукова стаття (Egumban, 2024) присвячена дослідженню такої важливої складової ринку праці як продуктивність праці у контексті впливу на неї неформального сектору економіки та розвитку ІТ. Автор статті спростовує тезу про те, що неформальний сектор економіки гальмує зростання продуктивності праці. В той же час, вчений доводить, що використання цифрових технологій може допо-

могти неформальному сектору посилити зв'язки з офіційним сектором, сприяти інтеграції неформального сектору в глобальний ланцюг створення вартості, а також збільшити потенціал для формалізації економічних відносин в цілому...., що ймовірно, сприятиме зростанню сукупної продуктивності праці» (Egumban, 2024). Зробити конкретні висновки із вказаного дослідження щодо відповідності виявлених трендів національному ринку праці досить складно з огляду на значний рівень його тінізації.

Реаліям воєнного стану відповідає дослідження національного ринку праці, що представлено у (Cheromukhina, 2022). У статті наведено порівняльний аналіз стану ринку праці у воєнний та довоєнний періоди, враховано переміщення значної частини бізнесу в західні регіони, що призвело до відчутного соціального та трудового навантаження на ці регіони. На прикладі ринку праці Карпатського регіону автором розглянуто позитивні та негативні наслідки соціального навантаження через значний потік ВПО. Безумовно, вказане дослідження є дуже цінним, оскільки дає уявлення про трансформацію національного ринку праці в умовах війни та можливості його адаптації до нових викликів. Розуміючи необхідність продовження обраного вектору наукових розвідок, цим же автором було опубліковано інше дослідження національного ринку праці (Cheromukhina, 2024). У статті представлено результати комплексного дослідження змін на ринку праці, що спричинені війною, за даними як офіційної статистики, так і результатів вибіркового опитувань суб'єктів ринку праці соціологічними групами та консалтинговими компаніями. Особливо цінним у дослідженні (Cheromukhina, 2024) є те, що автором ідентифіковано основні загрози для ринку праці України та їх вплив на попит і пропозицію праці; запропоновано напрями регулювання ринку праці в цілях усунення професійно-кваліфікаційного дисбалансу між попитом та пропозицією праці, розширення сфери прикладання праці.

Досить помітною науковою публікацією, яка розглядає сучасні трансформації на ринку праці Польщі через призму викликів російсько-української війни є (Tho Pham & Talavera, 2023). Дане дослідження базувалося на унікальному наборі даних в кількості 5,4 мільйона онлайн-оголошень про роботу для українських шукачів роботи в Польщі. За результатами їх аналізу у роботі виявлено короткостроковий сплеск попиту на роботу українців у Польщі, тоді як кількість доступних вакансій в Україні залишалася відносно незначною. Авторський колектив у дослідженні (Tho Pham & Talavera, 2023) доводить, що з початку повномасштабного вторгнення в Ук-

раїні має місце зростання попиту на так звані «soft» та «analytical skills» в той час, коли попит на такі ж навички у Польщі залишається незмінним. Показово, що за результатами дослідження у (Tho Pham & Talavera, 2023) зроблено висновок, що збільшення «польських» робочих місць для українських працівників є найбільшим для робіт із середньою/високою кваліфікацією та робочих місць, орієнтованих на жінок.

Варто відзначити також наукову публікацію (Zymnin & Kowalski, 2022), де розрито проблему професійної «активації» українських біженців на ринках праці Польщі та Німеччини. У науковій праці вказано, що з початку війни в Україні понад 430 тис. біженців (2/3 біженців працездатного віку) знайшли роботу саме в Польщі. Показово, що середній вік біженців, становить 39 і 37 років відповідно (є свідченням високої частки професійно сформованих людей, часто з вищою освітою, унікальним досвідом і кваліфікацією). Більше половини біженців у Польщі (53%) та Німеччині (55%) не розмовляють мовою відповідної країни або знають її погано. Мовний бар'єр для працевлаштування українців у Польщі є суттєво нижчим, адже за даними (Zymnin & Kowalski, 2022) 68% біженців на польських робочих місцях можуть спілкуватися українською (відповідний показник у Німеччині є в чотири рази нижчим). Проте, середній місячний зарібок українців у Німеччині майже втричі вищий, ніж у Польщі. Дане дослідження є досить цінним, адже за результатами вибіркового опитувань українських працівників у Польщі та Німеччині окреслено зовнішній аспект впливу військових дій в Україні на європейський ринок праці, визначено особливості «українського» сегменту ринку праці за кордоном.

Досить схожий вектор наукового дослідження з (Zymnin & Kowalski, 2022) представлено в (Górny & van der Zwan, 2024). Зокрема, на основі вибіркового опитування працюючих українців у містах Варшава та Вроцлав виявлено, що воєнний стан сприяв зростанню постійності української міграції в Польщу, що обумовлює демографічні наслідки для українського суспільства. У статті акцентовано увагу на тому, що українські трудові мігранти в умовах російсько-української війни працюють у Польщі у «нових мігрантських нішах», але водночас сприяють відродженню «старих». Це обумовлює структурні зміни на польському ринку праці.

Дослідженню національного ринку праці в умовах війни через призму забезпечення економічної безпеки присвячена наукова стаття (Khmelyarchuk & Szczepański, 2022). В праці акцентовано увагу на тому, що війна стала серйозними викликом для ринку праці

нашої держави та призвела до масштабної втрати робочих місць, зниження реальних зарплат, а також значних структурних та регіональних диспропорцій у функціонуванні ринку праці. Такі негативні тенденції на ринку праці у «короткостроковій та довгостроковій перспективі, спричиняють значні економічні втрати та деградацію людського капіталу» (Khmel'yarchuk & Szczepański, 2022).

У дослідженні (Hutter & Weber, 2023) зосереджено увагу на тому як енергетична криза, яка виникла внаслідок воєнних дій, впливає на виробництво та ринок праці Німеччини. За результатами авторських розрахунків у статті обґрунтовано, що зниження енергоємності негативно вплинуло на ринок праці даної країни в частині зменшення вакансій (на понад 10%) та поширення неповної зайнятості. І хоча дане дослідження прямо не стосується змін на ринку праці України, все ж можна констатувати, що якщо ринок праці Німеччини зазнав негативного впливу війни та енергетичної кризи, то масштаби деструктивних наслідків для ринку праці України є вочевидь значно більшими.

Наукова стаття (Hrynkevych & Levytska, 2023) присвячена дослідженню людських ресурсів в Україні у регіональному розрізі як основи формування запиту на професійне навчання. Результати даного дослідження відображають обсяги фінансування професійного навчання в регіонах з урахуванням особливостей та прогнозів на ринку праці в Україні (в т.ч. в період воєнних дій).

Важливий напрям дослідження національного ринку праці в умовах воєнних дій пов'язаний із внутрішнім переміщенням населення та появою ВПО. У науковій статті (Roshchuk, Bilan, & Krol, 2024) піднімається пролема необхідності соціальної інтеграції ВПО у місцеві громади, необхідною складовою якої є їх працевлаштування. Автори констатують, що за оцінками опитаних ними експертів ВПО в Україні демонструють загалом досить високий рівень економічної інтегрованості (3,7 бали з можливих 5). Попри це, все ж прибуття ВПО у місцеві громади зумовлює зростання пропозиції праці, що потребує від органів влади реалізації програм їх працевлаштування, стимулювання підприємницької активності тощо.

Проблемам ВПО в Україні присвячена наукова стаття (Yurchuk, Mishchuk, & Bilan, 2024). Авторами розглядається яким чином бюджетні видатки на соціальний захист ВПО впливають на економічне зростання та національний ринок праці. Зокрема, на основі мульті-

типлікатора соціальних видатків у статті розраховано, що соціальні виплати для ВПО в Україні внаслідок зростання споживчого попиту забезпечують збереження близько 13,7 тис. робочих місць.

Також огляд літературних джерел засвідчив, що важливий вектор досліджень національного ринку праці представлений в ряді аналітичних матеріалів / звітів різних інституцій. Зокрема, досить помітними у відповідній сфері є:

1. Аналітична записка Центру Разумкова, де наведено особливості адаптації та відновлення національного ринку праці в період війни; проаналізовано законодавчі зміни у сфері праці у період дії правового режиму воєнного стану; визначено вплив воєнних дій на рівень заробітної плати, а також тимчасового переміщення осіб на кон'юнктуру ринку праці (Пищуліна & Маркевич, 2022).

2. Звіт із всеукраїнського дослідження «Барометр ринку праці 2023. Прогнози на 2024» (думка пошукачів та роботодавців), де наведено аналітичні дані стосовно викликів ринку праці та основні тенденції його розвитку під час воєнного стану; очікування щодо рівня оплати праці; фактори утримання на поточному робочому місці; механізми підтримки працівників в період війни; затребувані навички для роботи; пріоритети, потреби та прогнози розвитку бізнесу у контексті формування попиту на працю¹.

3. Звіт «Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи» підготовлено за спільної ініціативи Державної служби зайнятості України, Федерації роботодавців України, Міністерства освіти і науки України, а також Фонду міжнародної солідарності (Solidarity Fund PL) та Європейського банку реконструкції та розвитку (Судаков & Лісогор, 2022). В даному звіті проаналізовано демографічні та економічні передумови функціонування ринку праці; ключові зміни на національному ринку праці в умовах війни; особливості формування попиту на працю та найму персоналу в період сучасних викликів (в т.ч. у частині вразливих груп населення); перспективні потреби у навчанні працівників тощо.

4. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році Національним агентством кваліфікацій², де наведено результати дослідження вакансій за даними інтернет-ресурсу із пошуку роботи Work.ua. у регіональному та професійному розрізі.

¹Український кадровий портал GRC.UA. Звіт «Барометр ринку праці 2023. Прогнози на 2024». URL: https://drive.google.com/file/d/1_KUzcfyQWT1hJE7kNds6lZchjUHXG_f/view (дата звернення: 10.04.2024).

² Національне агентство кваліфікацій. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ricni-pidsumki-analizu-pokaznikiv-nacionalnogo-rinku-praci-u-2023-roci/> (дата звернення: 10.04.2024).

Методологія дослідження. Виконання даного дослідження передбачало використання таких методів: узагальнення – для визначення існуючих наукових напрацювань у сфері аналізу національного ринку праці в умовах сучасних викликів; порівняння та статистичного аналізу – для аналізу динаміки і закономірностей функціонування зареєстрованого та загального ринку праці; критичного аналізу та абстрактно-логічного методу – для формування висновків та обґрунтування власної позиції щодо закономірностей та проблем функціонування національного ринку праці в умовах воєнних дій в цілях обґрунтування напрямів трансформації політики держави на ринку праці.

Основні результати. Дані про функціонування національного ринку праці оприлюднюють такі інституції в Україні:

1. Державна служба статистики України (публікує дані про стан загального ринку праці за методикою Міжнародної організації праці). Однак, на разі можна констатувати, що починаючи з повномасштабних військових дій, утворився інформаційний вакуум про стан відповідного сегменту ринку праці (останні дані обмежуються 2021 роком)¹.

2. Державна служба зайнятості (оприлюднює дані про стан зареєстрованого ринку праці). При цьому відповідна аналітика підтримується в актуальному стані протягом всього періоду воєнних дій, що безумовно є позитивним. Проте, очевидним є факт обмеженості даних про ринок праці за даними

ДСЗ, оскільки вони відображають тенденції та закономірності функціонування лише частини національного ринку праці, яка «проходить» через ДСЗ.

3. Національний банк України оприлюднює дані про стан загального ринку праці згідно методики МОП (останнє оновлення припадає на 2021 рік) та зареєстрованого ринку праці (дані актуальні та навіть охоплюють певні місяці 2024 року). Варто вказати, що НБУ не є первинним розпорядником даних про національний ринок праці, відповідна інформація акумулюється та оприлюднюється ним за даними ДСЗ та Держстату.

4. Різного роду інституції (Інститут аналітики та адвокації², Центр економічної стратегії³, European Business Association⁴ та ін.), які проводять вибіркові опитування суб'єктів ринку праці на предмет виявлення змін у їх становищі та очікуваннях у період воєнних дій.

5. Інтернет-ресурси з пошуку роботи (Work.ua⁵, Robota.ua⁶, ua.jooble.org⁷), що оприлюднюють аналітику по ринку праці за даними власного інтернет-порталу.

Аналіз показників зареєстрованого ринку праці за даними Державної служби зайнятості (табл. 1) свідчить про суттєву зміну його стану в мирний та воєнний період. Зокрема, можна констатувати, що з початком воєнних дій суттєво зменшилась кількість зареєстрованих безробітних (у 2023 р. на майже 60% порівняно з 2021 р.).

Таблиця 1. Основні показники зареєстрованого ринку праці України, 2019-2023рр.
Table 1. Main indicators of the registered labor market of Ukraine, 2019-2023

Показник	2019 р.	2020 р.	% до поп. року	2021 р.	% до поп. року	2022 р.	% до поп. року	2023 р.	% до поп. року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кількість осіб, які мали статус безробітного, тис. осіб	1 024,4	1 247,2	121,7	1 191,0	95,5	867,6	72,8	483,2	55,7
Працевлаштовано безробітних, тис. осіб	388,2	384,5	99,0	404,8	105,3	248,8	61,5	160,1	64,3
% до всього безробітних	37,9	30,8	-	34,0	-	28,7	-	33,1	-

¹ На сформований авторами запит про доступ до публічної інформації про стан загального ринку праці (за методикою МОП) до Державної служби статистики було отримано відповідь, що з лютого 2022 року відповідні вибіркові обстеження домогосподарств в Україні не проводяться.

² Інститут аналітики та адвокації. Війна і дефіцит працівників: динаміка кадрових ресурсів в Україні. URL: <http://surl.li/tnovu> (дата звернення: 10.04.2024).

³ Центр економічної стратегії. Трекер економіки України під час війни / Ринок праці. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 10.04.2024).

⁴ European Business Association. Дослідження ринку праці України. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/10/Doslidzhennya-rynku-pratsi-Ukrayiny_compressed.pdf (дата звернення: 10.04.2024).

⁵ Аналітика ринку праці до та під час війни. Час ринку шукача скінчився. URL: <https://www.work.ua/articles/employer/2863/>; Як зростали зарплати та зникла російська мова: що змінилося на ринку праці за 2 роки повномасштабної війни. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3245/> (дата звернення: 10.04.2024).

⁶ Як змінився ринок праці за 50 днів війни. URL: <https://budni.robota.ua/news/yak-zminivsia-rynok-pratsi-za-50-dniv-viyni> (дата звернення: 10.04.2024).

⁷ Український ринок праці під час війни: кому, де та скільки зараз платять. URL: <https://ua.jooble.org/blog/ukrayinskyj-rynok-praczi-pid-chas-viyni-komu-de-ta-skilky-zaraz-platyat/> (дата звернення: 10.04.2024).

Продовження таблиці 1 / Continuation of Table 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Проходили професійне навчання безробітні, тис. осіб	138,6	93,4	67,4	88,3	94,5	46,6	52,8	32,9	70,6
% до всього безробітних	13,5	7,5	-	7,4	-	5,4	-	6,8	-
Всього отримали ваучер на навчання, осіб	1 307	742	56,8	396	53,4	183	46,2	18 052	9864,5
% до всього безробітних	0,1	0,1	-	0,03	-	0,02	-	3,7	-
Всього брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру, тис. осіб	199,9	99,7	49,9	66,6	66,8	27,8	41,7	24,6	88,5
% до всього безробітних	19,5	8,0	-	5,6	-	3,2	-	5,1	-
Частка безробітних охоплених активними програмами сприяння зайнятості, %	71,1	46,4	-	47,0	-	37,3	-	48,8	-
Отримували допомогу по безробіттю, тис. осіб	829,7	1 118,6	134,8	1 079,8	96,5	788,7	73,0	323,6	41,0
Частка безробітних охоплених пасивними програмами сприяння зайнятості, %	81,0	89,7	-	90,7	-	90,9	-	67,0	-
Кількість роботодавців, які надали інформацію про вакансії, тис. одиниць	205,6	169,2	82,3	158,2	93,5	101,1	63,9	79,4	78,5
Кількість вакансій, тис. одиниць	1 153,3	829,7	71,9	705,8	85,1	396,3	56,1	329,4	83,1
Кількість безробітних на одне вакантне робоче місце, осіб	0,9	1,5	-	1,7	-	2,2	-	1,5	-

Джерело: узагальнено авторами за даними Державної служби зайнятості (такі ж дані наводить Національний банк України).

Такий тренд має досить неоднозначне пояснення, однак не є свідченням зниження напруги на ринку праці. Адже суттєве зменшення кількості зареєстрованих безробітних в період воєнних дій обумовлене цілим рядом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, поміж яких: 1) свідоме небажання частини населення працездатного віку офіційно реєструвати статус безробітного, оскільки він передбачає вищий рівень контролю за підзвітності перед державою (в т.ч. серед ВПО); 2) міграція частини населення за кордон в умовах загрози здоров'ю та життю, що обумовлює зменшення пропозиції праці на ринку; 3) мобілізація значної частини населення працездатного віку до лав збройних сил, що також є фактором зменшення пропозиції праці.

Проведені дослідження дають право стверджувати, що 2022 рік був досить стресовим для національного ринку праці України. Адже частка безробітних, які були охоплені активними програмами сприяння зайнятості, зменшилась на 10% порівняно з «мирним» 2021 роком. 2023 рік знаменувався певним рівнем адаптації ринку праці до викликів війни. Зокрема, частка безробітних, які були залучені до активних програм сприяння зайнятості, сягнула рівня довоєнного 2021 року. Показово, що у 2023 рр. суттєво зменшилась частка безробітних, які отримували допомогу по безробіттю (67% проти 90% у 2020-2022 рр.), що в значній мірі обумовлено законодав-

чими змінами у порядку її призначення та виплати.

Аналіз показників попиту на працю за даними ДСЗ свідчить про суттєве зменшення як кількості роботодавців, які інформують про наявні вакансії, так і кількості вакантних робочих місць. Очевидно, що вказаний тренд є негативним як з точки зору можливостей працевлаштування безробітних за посередництвом ДСЗ, так і довіри / бажання роботодавців щодо співпраці з вказаною інституцією. Свого роду інтегральним показником, що відображає співвідношення між пропозицією та попитом на працю, є навантаження на одне вакантне робоче місце. Як бачимо, у 2022 р. даний показник сягнув максимуму та дещо зменшився у 2023 р. Проте, його значення на рівні 1,5-2,2 свідчить про високий рівень труднонадлишковості та напруги на зареєстрованому ринку праці у період війни.

З огляду на відсутність офіційних статистичних даних про загальний ринок праці (за методикою МОП), в цілях моніторингу загального ринку праці доцільно скористатися даними інтернет-ресурсів з пошуку роботи, зокрема Work.ua. Дослідження рейтингу (топ-20) найбільш поширених професій, про заповнення яких була розміщена вакансія, свідчить про відсутність суттєвих змін у професійній структурі попиту на працю протягом 2021-2023 рр. (табл. 2).

Таблиця 2. Рейтинг професій (топ-20), кількість вакансій за якими була найбільшою на Work.ua, 2021-2023 рр.

Table 2. Rating of professions (top-20), the number of vacancies for which was the largest on Work.ua, 2021-2023

Рейтинг	2021		2022		2023	
	Посада	%	Посада	%	Посада	%
1	менеджер з продажу	6,5	менеджер з продажу	6,5	продавець-консультант	7,0
2	продавець-консультант	5,4	продавець-консультант	6,1	менеджер з продажу	6,0
3	бухгалтер	3,9	бухгалтер	4,1	бухгалтер	3,9
4	водій	3,1	водій	3,0	водій	2,9
5	менеджер по роботі з клієнтами	2,4	кухар	2,5	кухар	2,9
6	кухар	2,3	менеджер по роботі з клієнтами	2,3	касир	2,5
7	вантажник	2,0	касир	2,1	менеджер по роботі з клієнтами	2,1
8	касир	1,9	адміністратор	1,8	вантажник	2,1
9	адміністратор	1,8	вантажник	1,7	адміністратор	2,0
10	керівник	1,7	торговий представник	1,7	бармен / бариста	1,9
11	менеджер з персоналу	1,7	керівник	1,7	комірник	1,9
12	комірник	1,7	комірник	1,6	торговий представник	1,6
13	торговий представник	1,6	менеджер з персоналу	1,5	прибиральниця	1,5
14	прибиральниця	1,3	бармен / бариста	1,4	менеджер з персоналу	1,5
15	<i>начальник відділу*</i>	1,3	прибиральниця	1,3	керівник	1,3
16	охоронець	1,3	охоронець	1,1	різноробочий	1,3
17	<i>різноробочий</i>	1,3	маркетолог	1,1	охоронець	1,3
18	бармен / бариста	1,3	оператор контакт-центру	1,1	офіціант	1,2
19	оператор контакт-центру	1,2	офіціант*	1,1	маркетолог	1,2
20	маркетолог	1,1	менеджер з закупівель	1,0	менеджер з закупівель	1,0

Примітка: курсивом виділено посади, які були в рейтингу у поточному році, проте відсутні у наступному році; сірим кольором виділено професії, які з'явилися у рейтингу у поточному році, але були відсутні у попередньому.

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними Work.ua.

У 2022 р. перелік найбільш затребуваних посад змінився лише у частині двох професій: офіціант та менеджер із закупівель. Водночас, традиційно найбільша кількість вакансій спостерігається за такими професіями як менеджер з продажів, продавець-консультант, бухгалтер, водій та ін. У 2023 р. «лідером» топ-20 найбільш затребуваних професій став

«продавець-консультант» (7%). Крім того, в переліку професій з'явився «різноробочий» (1,3%).

Дослідження попиту на працю за робітничими професіями засвідчило, що рейтинг (топ-10) найбільш затребуваних робітничих професій протягом 2021-2023 рр. практично не змінився (табл. 3).

Таблиця 3. Рейтинг робітничих професій (топ-10), кількість вакансій за якими була найбільшою на Work.ua, 2021-2023 рр.

Table 3. Rating of labor professions (top-10), the number of vacancies for which was the largest on Work.ua, 2021-2023

Рейтинг	2021	2022	2023
	2	3	4
1	вантажник	вантажник	вантажник
2	різноробочий	швачка	різноробочий
3	сюсар	різноробочий	сюсар
4	електрик	сюсар	швачка
5	пекар	електрик	пекар

Продовження таблиці 3 / Continuation of Table 3

1	2	3	4
6	швачка	пекар	електрик
7	зварювальник	пакувальник	пакувальник
8	пакувальник	зварювальник	зварювальник
9	установник	механік	механік
10	механік	налагоджувальник	налагоджувальник

Примітка: сірим кольором виділено робітничі професії, які з'явилися у рейтингу у поточному році, але були відсутні у попередньому.

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними Work.ua.

Традиційно найбільш затребуваним робітниками є вантажники, різноробочі, швачки, слюсарі та електрики. У 2022 та 2023 р. у рейтингу топ-10 робітничих професій з'явився «налагоджувальник».

Попри незначні зміни у професійній структурі попиту на працю у 2021-2023 рр., все ж негативним трендом на загальному ринку праці України можна вважати суттєве зменшення загальної кількості вакансій. Так, у 2021 р. за даними Work.ua кількість вакансій в Україні за професіями, які перетнули ви-

значений «поріг» в 100 одиниць, складала 774,3 тис., в той час як у 2022 та 2023 роках відповідно 481,8 та 659,9 тис. Таким чином, можна констатувати, що в період воєнних дій сфера прикладання праці та можливості працевлаштування суттєво зменшились.

В цілях виявлення структурних зрушень у професійній структурі попиту на працю, доцільно проаналізувати ті професії, кількість вакансій за якими суттєво зменшилась у воєнний час (табл. 4).

Таблиця 4. Професії, за якими кількість вакансій зменшилась у 2023 році порівняно з 2021 роком, %

Table 4. Professions for which the number of vacancies decreased in 2023 compared to 2021, %

зменшення на понад 70%			
1	2	3	4
спеціаліст бюджетування magento-програміст SQL-програміст	javascript-програміст angular-розробник медичний реєстратор	програміст Java Ruby on Rails програміст Net-програміст	Front-end програміст веб-майстер інженер з гарантії
зменшення від 50 до 70%			
тестувальник IOS-програміст symfony розробник економіст відділення банку начальник відділу менеджер з туризму спеціаліст чата телеведучий IT-спеціаліст менеджер з реклаमाцій перекладач	C# програміст програміст PHP керівник будівельного проекту android-програміст ревізор кредитний експерт HTML-верстальник кастинг-менеджер підготовлювач інженер ВК інженер OBiK	спеціаліст договірного відділу макетник начальник планово- економічного відділу інженер ПТО землепорядник back end програміст web-програміст еколог web-аналітик	unity 3D програміст режисер програміст баз даних програміст 1C аналітик 1C full stack програміст об'єктний менеджер перекладач англійської дизайнер інтер'єру C++ програміст
зменшення від 20 до 50%			
виконроб кошторисник Python-програміст кресляр ігровий дизайнер кредитний аналітик економіст з планування менеджер бронювання архітектор паркувальник аташе технічний директор замірник	технічний контент- менеджер керівник 3D-візуалізатор начальник служби охорони технічний спеціаліст оператор контакт- центру електромонтажник ОПС інженер автоматизації монтажник вентиляції інженер ОТК керівник IT-відділу	фінансовий аналітик оцінювач начальник транспортного відділу інвестиційний аналітик оператор відеозйомки керівник інтернет- магазину поклеювач свердлувальник системний адміністратор ілюстратор спеціаліст з захисту різьбяр ретушер	інженер машинобудування бляхар регіональний менеджер спеціаліст технічної підтримки інженер з охорони праці адміністратор інтернет-магазину менеджер обслуговування фізичних осіб системний аналітик заправник

Продовження таблиці 4 / Continuation of Table 4

1	2	3	4
фахівець з впровадження портъе гардеробник складальник меблів кранівник аналітик продаж звукорежисер інтернет-маркетолог UI/UX дизайнер сомельє стропальник пилорамник інструментальник	інженер з технічного нагляду національний менеджер дизайнер меблів супервайзер кол-центру консультант візового центру інженер-проектувальник адміністратор баз даних менеджер з реклами верстальник крюїнг-менеджер головний інженер укладальник плитки менеджер з розвитку установник	складальник бізнес-аналітик екскаваторщик кур'єр з авто креативний директор палітурник інженер з пожежної безпеки інженер-програміст завідувач виробництвом інженер КВПіА діловод будівельник	картриджів медіапродюсер технолог на меблеве виробництво гідравлик теплотехнік висотник начальник відділу кадрів оформлювач менеджер з персоналу інженер-конструктор програміст WordPress колектор домогосподарка

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними інтернет-ресурсу на Work.ua

Як бачимо, за рядом професій кількість вакансій в період війни порівняно з «мирним» 2021 роком зменшилась на понад 70% (переважно за професіями, що пов'язані з програмуванням, бюджетуванням, реєстрацією в сфері медицини та веб-діяльністю). Суттєве зменшення попиту на працю (в межах від до 50 до 70%) в період воєнних дій спостерігається також за професіями, серед яких є ряд робітних професій, фахівців у сфері менеджменту, маркетингу, бізнес-аналізу, землевпорядкування, екології, а також ІТ. Для значної кількості професій, попит на працю зменшився в межах від 20 до 50%. В межах цього переліку є цілий ряд технічних професій (зокрема будівельник, інженер, конструктор, технолог, архітектор та ін.), а також робітничих професій (зокрема пилорамник, стропальник, різьбяр, висотник та ін.). Таким чином, можна констатувати, що досить відчутне зменшення попиту на працю у 2023 р. мало місце як за робітними професіями, так і

тими, які відносяться до групи «професіоналів».

Узагальнення та аналіз професій, за якими кількість вакансій на Work.ua збільшилась, є суттєво меншим (табл. 5).

Зростання попиту на працю на понад 70% мало місце лише за 8-ма професіями, серед яких є лікарі, ювеліри, викладачі іноземних мов та ін. Збільшення вакансій в межах від 50 до 70% спостерігалось лише за 6-ма професіями, серед яких наявні лікарі, викладачі танців, муляри, та ін. Серед професій, за якими збільшення попиту становило від 20 до 50%, наявна значна кількість робітників (перукар, швачка, формувальник, вишивальниця, прасувальник, бармен, заготівельник та ін.). Серед лікарів зростання попиту у вищевказаних межах припадало на сімейних лікарів, реабілітологів, гастроентерологів, лікарів УЗД. Загалом, порівняння переліку професій, за якими попит на працю зменшився / збільшився, свідчить про дуже суттєве переважання саме першого.

Таблиця 5. Професії, за якими кількість вакансій збільшилась у 2023 році порівняно з 2021 роком, %

Table 5. Professions for which the number of vacancies increased in 2023 compared to 2021, %

збільшення на понад 70%			
медіабайер ювелір	ендокринолог викладач польської	кардіолог психолог	викладач німецької кухар шаурми
збільшення від 50 до 70%			
викладач танців хірург	муляр отоларинголог	працівник лінії роздачі	менеджер з генерації лідів
збільшення від 20 до 50%			
технік кавового обладнання перукар швачка вчитель історії кіносценарист вишивальниця лазерний спеціаліст корекційний педагог формувальник	заготівельник мануальний терапевт бармен / бариста провізор відеомонтажер автор студентських робіт прасувальниця лікар УЗД педагог-організатор мікробіолог	вчитель географії гастроентеролог піцайоло асистент ветеринарного лікаря асистент стоматолога флорист актор майстер виробничого навчання	менеджер сервісного центру сімейний лікар укладальник оператор АЗК доглядальниця реабілітолог анестезіолог вчитель англійської внутрішній аудитор

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними інтернет-ресурсу на Work.ua

Досить важливим напрямом аналізу загального ринку праці у період війни є дослідження зміни попиту на працю в регіональному розрізі (рис. 1). Як свідчать дані, в Україні у 2023 р. в ряді областей кількісна зміна вакансій за професіями склалася на користь тих, за якими попит на працю збільшився (Чернівецька, Черкаська, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська, Львівська, Закарпатська, Вінницька, Волинська, Івано-Франківська та ін.). Очевидно, що збільшення вакансій припадало переважно на західні регіони України, які порівно з центральними та східними областями мають умовно вищий рівень безпеки та є регіонами-реципієнтами ВПО. В той же час, у Чернігівській, Херсонській, Харківській, Сумській, Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській, Запорізькій областях, сальдо зміни кількості вакансій є від'ємним.

Досить неочікуваною є позиція Київської області, яка демонструє суттєве зменшення кількості вакансій за більшістю професій.

Варто вказати, що в умовах воєнних дій національний ринок праці демонструє зростання пропозиції дистанційної роботи. Зокрема, за даними Work.ua у січні 2024 року пропозицій віддаленої роботи було вже на 3% більше, ніж у січні 2022 року¹.

В цілях всебічного моніторингу загального ринку праці, його аналітичне дослідження варто доповнити результатами соціологічних опитувань суб'єктів ринку праці, що дають змогу виявити якісні зрушення у відповідній сфері. Досить показовим в даному відношенні є опитування роботодавців, що представлено (Судаков & Лісогор, 2022) щодо труднощів набору працівників у сучасних умовах (рис. 2).

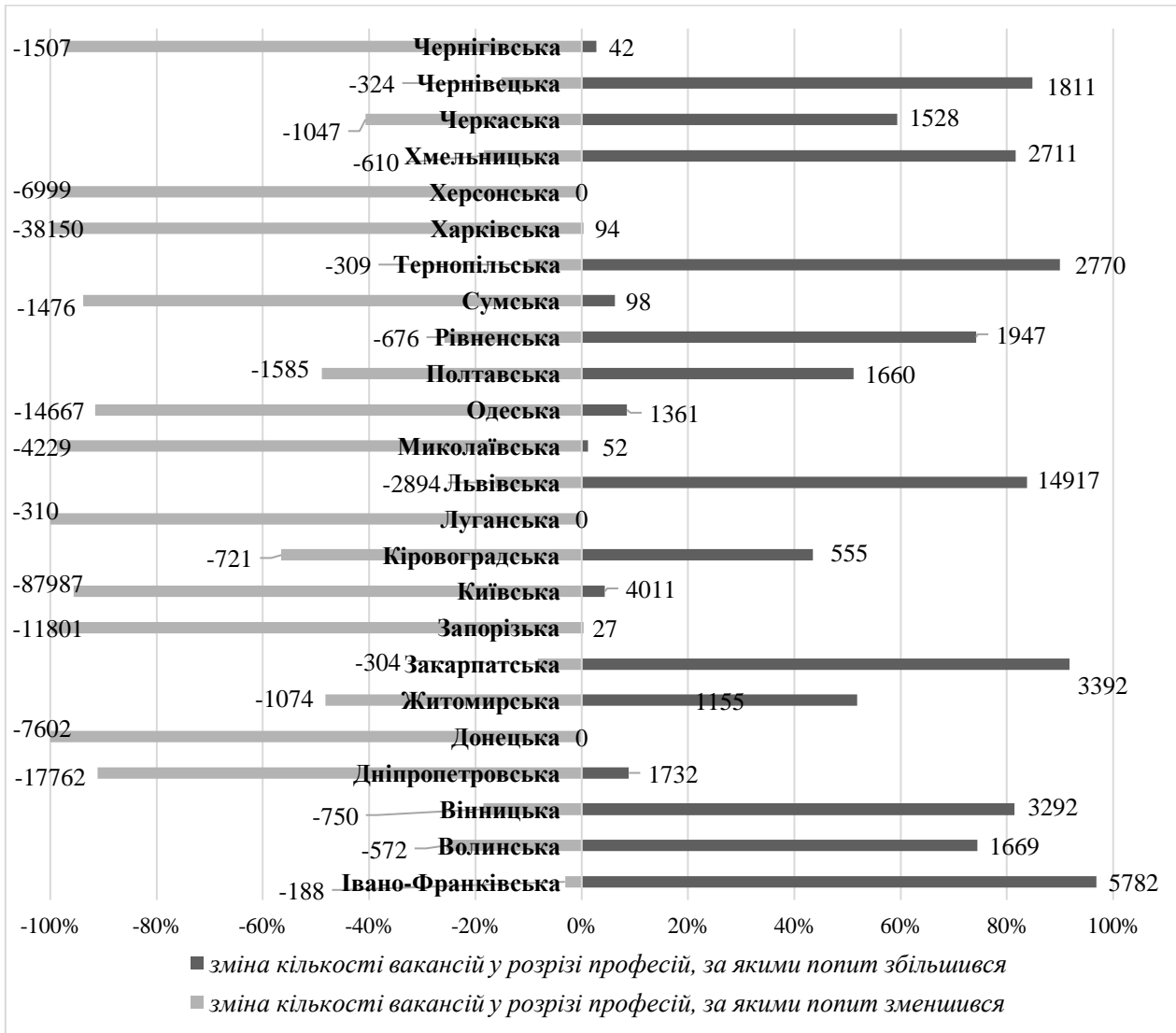

Рис. 1. Регіональна зміна попиту на працю за групами професій у 2023 р. порівно з 2021 р.

Fig. 1. Regional change in labor demand by occupational groups in 2023 compared to 2021

Джерело: узагальнено та побудовано авторами за даними інтернет-ресурсу Work.ua

¹ Як зростали зарплати та зникла російська мова: що змінилося на ринку праці за 2 роки повномасштабної війни. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3245/> (дата звернення: 10.04.2024).

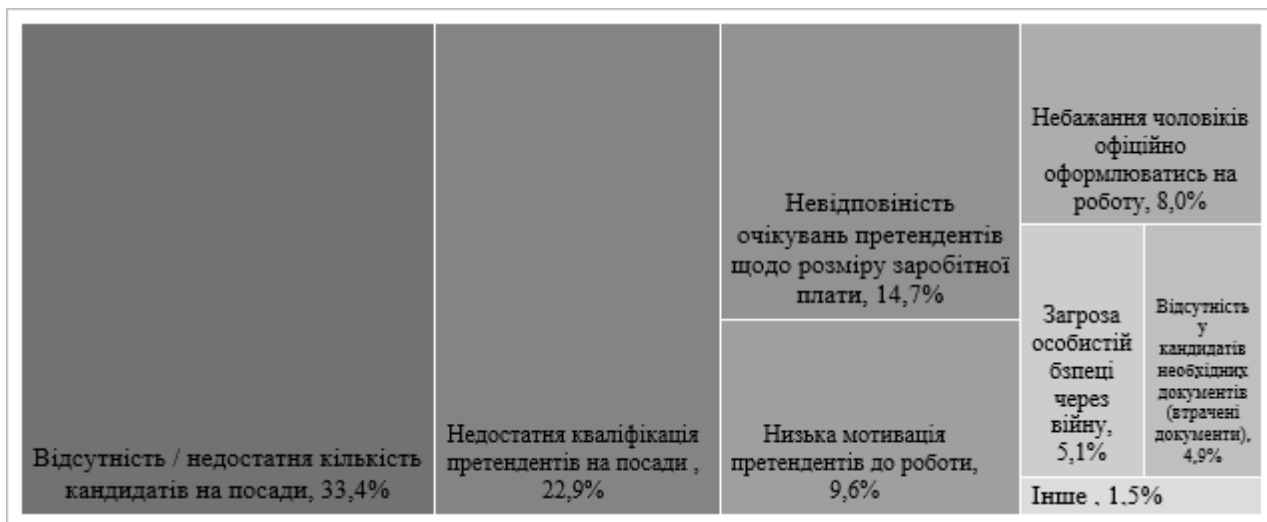

Рис. 2. Результати опитування роботодавців щодо наявних труднощів набору працівників у сучасних умовах, %

Fig. 2. The results of a survey of employers regarding the difficulties of recruiting employees in modern conditions, %

Джерело: візуалізовано авторами за результатами опитування (Судаков & Лісогор, 2022).

Більшість роботодавців (33,4%) вказали, що однією із найбільш значимих проблем при наборі персоналу є відсутність / недостатність кандидатів на посади (така проблема на національному ринку праці наявна навіть в умовах високого рівня навантаження на вакантне робоче місце, а також зменшення попиту на працю). Крім того, кожен четвертий-п'ятий роботодавець вказав на недостатню кваліфікацію претендентів на посади, що свідчить про якісну невідповідність попиту та пропозиції праці на ринку. Також при наборі

персоналу досить відчутний вплив мають проблеми, що пов'язані з оплатою праці (14,7%) та мотивацію в цілому (9,6%). Інші труднощі із наймом працівників, на які вказали роботодавці, прямо пов'язані із воєнним станом – небажання чоловіків офіційно оформлюватися на роботу (8%); загроза особистій безпеці через війну (5,1%); відсутність необхідних документів через їх втрату (4,9%).

В продовження дослідження труднощів, з якими стикаються суб'єкти ринку праці, є результати опитування пошукачів роботи (рис. 3).

Рис. 3. Результати опитування пошукачів роботи щодо того з якими проблемами працевлаштування вони зустрілися від початку війни, % (передбачено множинність вибору)

Fig. 3. The results of a survey of job seekers regarding the employment problems they have encountered since the beginning of the war, %

Джерело: побудовано авторами за даними Український кадровий портал GRC.UA¹

¹ Звіт «Барометр ринку праці 2023. Прогнози на 2024». URL: https://drive.google.com/file/d/1_KUzcfyQWT1hJE7kNds6lZchjUHXG_f/view (дата звернення: 02.03.2024).

Показово, що 41% пошукачів роботи труднощі власного працевлаштування пов'язують з рівнем оплати праці (не відповідає критеріям гідності). Також близько третини респондентів серед труднощів працевлаштування вказали зменшення сфери прикладання праці, що обумовлено зменшенням вакансій. Практично кожен четвертий пошукач роботи вказав про наявність дискримінації за віком на ринку праці, що є вкрай негативним явищем. Майже кожен п'ятий респондент проблеми власного працевлаштування пов'язує із зростанням витрат часу та сил на пошук роботи в умовах сьогодення, відсутністю зворотнього зв'язку після співбесіди або ж з боку рекрутерів. 18% пошукачів роботи констатують зростання вимог роботодавців до претендентів на заміщення вакантних посад. Показово, що лише 14% респондентів труднощі власного працевлаштування пов'язують із нестачею навиків.

З огляду на те, що в умовах військових дій в Україні набула масового поширення внутрішня міграція, виникає необхідність дослідження впливу ВПО на ринок праці. Досить показовими в даному відношенні є ре-

зультати опитування ВПО під егідою Міжнародної організації з міграції про типи стратегій, що вибирають ВПО у приймаючих громадах в цілях власного виживання (рис. 4).

Можна констатувати, що значна частина ВПО в цілях виживання значно знизила власні вимоги щодо рівня оплати праці та кваліфікаційного рівня роботи. Як наслідок, це зумовлює працевлаштування ВПО на досить значну частку вакансій, які є непривабливими для постійного населення.

Досить показовим щодо впливу ВПО на ринок праці є результати опитування експертів з числа представників органів влади, громадських активістів, волонтерів та науковців, які опікуються проблемами ВПО¹. Так, на запитання про те, які проблеми зумовлює для приймаючих громад прибуття ВПО, поміж інших варіантів відповідей, 37% експертів вказало на посилення конкуренції та зростання напруги на ринку праці. Тобто, очевидним є факт зростання пропозиції праці на місцевих ринках праці у зв'язку із прибуттям ВПО. В той же час, експерти відзначили також наявність позитивного як прямого, так і мультиплікативного впливу ВПО на ринок праці (рис. 5).

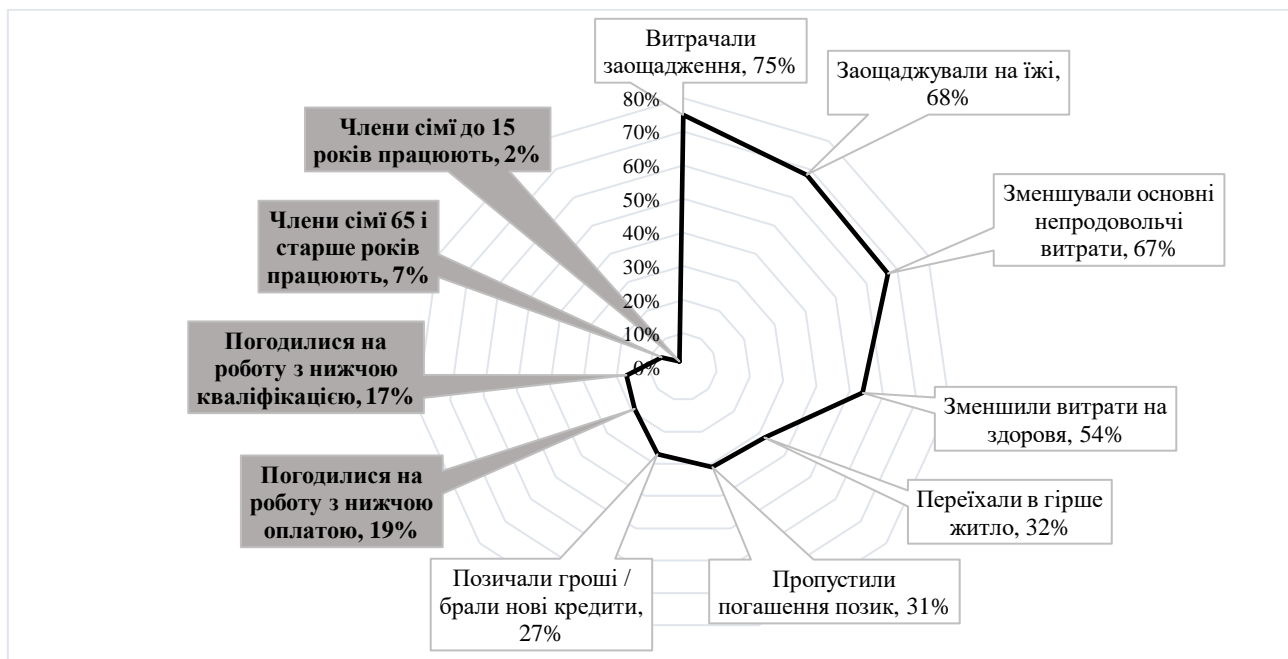

Рис. 4. Розподіл ВПО за типами стратегій, що обираються ними у приймаючих громадах в цілях власного виживання (в т.ч. на ринку праці), %

Fig. 4. Distribution of IDPs according to the types of strategies chosen by them in the host communities for the purpose of personal survival (including on the labor market), %

Примітка: сірим кольором виділено стратегії, які реалізуються ВПО на ринку праці.

Джерело: побудовано авторами за результатами опитування ВПО під егідою Міжнародною організацією з міграції².

¹ Оцінка потреб ВПО, державних інструментів їх забезпечення, проблем та можливостей суспільної інтеграції ВПО в нове соціальне середовище. Науково-аналітична доповідь. Національний фонд досліджень України. НУБГП. URL: [https://nufwm.edu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=2701&id=10107&Itemid=100000000000000](https://nufwm.edu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=2701&id=10107&Itemid=1000000000000) (дата звернення: 10.04.2024). (одним із виконавцем даного дослідження є співавтор цієї статті).

²Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. раунд 8. 23 серпня 2022 року. URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-8-17-23> (дата звернення: 10.04.2024).

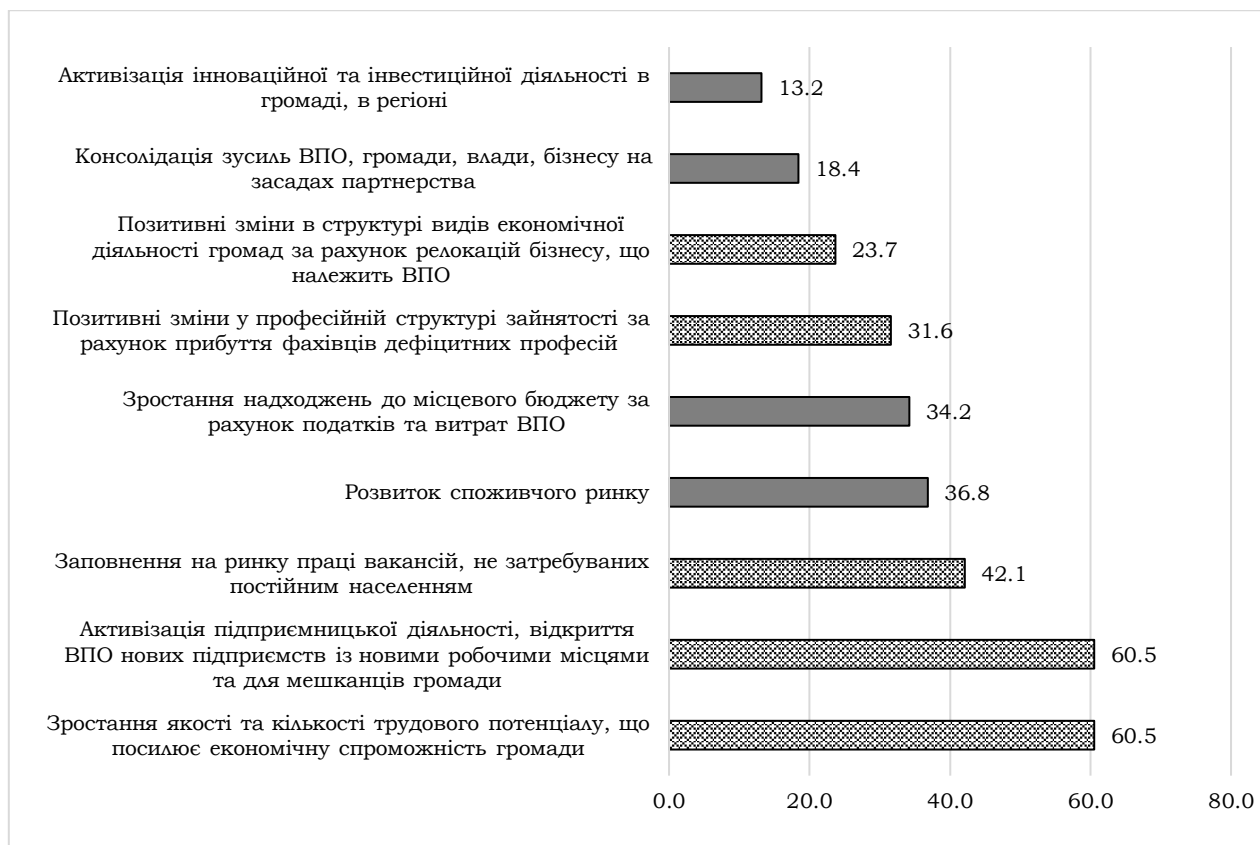

Рис. 5. Результати опитування експертів щодо наявності позитивного впливу ВПО на ринок праці, % (передбачено множинність вибору)

Fig. 5. The results of a survey of experts regarding the positive impact of IDPs on the labor market

Примітка:

- колоризація прямого позитивного впливу ВПО на ринок праці

- колоризація непрямого позитивного впливу ВПО на ринок праці через стимулювання економічного розвитку та споживчого попиту

Джерело: побудовано авторами за даними Національного фонду досліджень¹

Зокрема, прибуття ВПО у приймаючі громади, на думку більшості експертів, зумовлює зростання кількості та якості трудового потенціалу, активізує підприємницький сектор внаслідок відкриття ВПО нових підприємств та створення ними нових робочих місць. На думку понад 40% експертів ВПО заповнюють на місцевих ринках праці вакансії, які не приваблюють місцевих мешканців (це лише підтверджує значимість для ВПО вище розглянутої відповідної стратегії виживання). Також експерти відзначають, що прибуття ВПО обумовлює позитивні зміни на ринку праці внаслідок зростання споживчого попиту, зростання інноваційної та інвестиційної активності, розвитку соціального партнерства тощо.

Висновки. Воєнний стан в Україні зумовив суттєві зміни у всіх сферах соціально-економічного життя, в тому числі і на національному ринку праці. Інформацію про стан національного ринку праці акумуляють цілий ряд інституцій, поміж яких Державна служба зайнятості, Державна служба статистики України, НБУ, різні науково-дослідні інституції, інтернет-ресурси з пошуку роботи тощо. В умовах воєнних дій інформація про стан реєстрованого ринку праці в Україні є доступною, в той же час дані про стан загального ринку праці (за методикою МОП) відсутні (Держстат з лютого 2022 р. відповідні вибіркові обстеження домогосподарств не проводить). Така ситуація обумовлює виникнення так званого інформаційного вакууму

¹ Оцінка потреб ВПО, державних інструментів їх забезпечення, проблем та можливостей суспільної інтеграції ВПО в нове соціальне середовище. Науково-аналітична доповідь. Національний фонд досліджень України. НУВГП. URL: https://nuwm.edu.ua/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=2701&id=10107&Itemid=1000000000000 (дата звернення: 10.04.2024). (одним із виконавцем даного дослідження є співавтор цієї статті)

про реальний стан ринку праці, оскільки дані по зареєстрованому ринку праці є неповними та відображають тренди функціонування лише його частини. В таких умовах зростає значимість альтернативних джерел інформації про стан загального ринку праці, які базуються на соціологічних опитуваннях або ж даних інтернет-ресурсів з пошуку роботи.

Зареєстрований ринок праці України в умовах воєнних дій зазнав суттєвих трансформацій порівняно з мирним часом: 1) суттєво зменшилась кількість зареєстрованих безробітних (у 2023 р. на 60% порівняно з 2021 р.); 2) зменшилась частка безробітних, які отримували допомогу по безробіттю (67% проти 90% відповідно у 2023 та 2021 р.); 3) суттєво зменшилась кількість вакантних робочих місць (у 2023 р. на 53% порівняно з 2021 р.) та роботодавців, які інформують ДСЗ про наявні вакансії (у 2023 р. на 50% порівняно з 2023 р.); 4) має місце високе навантаження на вакантне робоче місце (у 2022 р. – 2; у 2023 р. – 1,5). Загалом, можна констатувати про високий рівень трудонадлишковості та напруги на зареєстрованому ринку праці у період війни.

За даними інтернет-ресурсу з пошуку роботи Work.ua загальний ринок праці України характеризувався такими трендами: 1) «шоковий» стан загального ринку праці у 2022 р., що обумовлене різким зменшенням вакансій (на 38% порівняно з 2021 р.) та поступова його стабілізація у 2023 р. (зменшення вакансій складо 15% порівняно з 2021 р.); 2) професійна структура попиту на працю за найбільш затребуваними професіями не зазнала суттєвих змін у період війни (найбільш затребуваними професіями на ринку праці незмінно залишаються менеджери з продажу та продавці-консультанти, бухгалтери та водії; серед робітників найбільш затребуваними протягом 2021-2023 рр. є вантажники, різноробочі, швачки, електрики та слюсарі); 3) зменшення попиту на працю в період війни відбулося за цілим рядом професій різного спрямування, однак найбільш відчутне зменшення попиту на працю відбулося в сфері ІТ (переважно фахівці з програмування); 4) збільшення попиту на працю відбулося за незначним переліком професій, серед яких наявні лікарі різної спеціалізації, перекладачі, педагоги та ряд робітничих професій; 5) в переважній більшості західних областей, які мають умовно вищий рівень безпеки (Чернівецька, Черкаська, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська, Львівська, Закарпатська, Вінницька, Волинська, Івано-Франківська та ін.) співвідношення між професіями, за якими кількість вакансій збільшилася / зменшилася, склалася на користь перших; 6) в переважній більшості східних та центральних

регіонів України сальдо зміни кількості вакансій є від'ємним; б) в умовах загрози життю та здоров'ю має місце зростання пропозиції дистанційної / віддаленої роботи.

Соціологічні опитування суб'єктів ринку праці свідчать, що роботодавці при заповненні вакансій стикаються з цілим рядом труднощів, поміж яких найбільш значимими є відсутність / недостатність кандидатів на посади, недостатня кваліфікація претендентів на посади, невідповідність рівня оплати праці очікуванням претендентів тощо. Пошукачі роботи вказали на наявність таких основних проблем при власному працевлаштуванні в сучасних умовах: незадовільний рівень оплати праці; зменшення сфери прикладання праці; наявність дискримінації за віком на ринку праці та ін.

Значні масштаби внутрішньої міграції в Україні обумовлюють зростання пропозиції праці в частині ВПО. В цілях власного виживання ВПО реалізують цілий ряд стратегій, що передбачають економію, боргування коштів та ін., а також зміну пріоритетів та вимог на ринку праці. Значна частка ВПО знизилася власні вимоги щодо рівня оплати праці та кваліфікаційного рівня роботи. Це призвело до працевлаштування ВПО на досить значну кількість вакансій, які є непривабливими для постійного населення. Результати опитування експертів свідчать, що прибуття ВПО зумовлює цілий ряд позитивних наслідків на місцевих ринках праці, серед яких: зростання кількості та якості трудового потенціалу, активізація підприємницького сектору внаслідок відкриття ВПО нових підприємств та створення ними нових робочих місць. Також прибуття ВПО позитивно впливає на ринок праці через стимулювання економічного розвитку, зростання інвестицій та споживчого попиту. Лише 37% експертів вбачають негативний вплив ВПО на ринок праці, що виражається у посиленні конкуренції та зростанні напруги на ринку праці. Таким чином, національний ринок праці в сучасних умовах зазнає суттєвих трансформацій, що потребує його неупинного моніторингу в цілях обґрунтування напрямів державної політики. Очевидно, що в сучасних умовах регулювання національного ринку праці має узгоджуватися з програмами економічного відновлення економіки та зростання інвестиційної активності в Україні.

Дану публікацію підготовлено за проектом «Забезпечення соціального захисту учасників АТО/ООС та суспільної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах посилення загроз соціальної безпеки» (реєстраційний номер 2021.01/0343), який переміг у конкурсі Національного фонду досліджень України «Наука для безпеки і сталого розвитку України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крилов Д. В. Сучасні аспекти розвитку ринку праці в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. 9. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-03-04>
2. Томчук О. Аналіз трендів розвитку ринку праці в Україні: ключові зміни та виклики воєнного часу. *Innovation and Sustainability*. 2023. Вип. 2. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.110.119>
3. Близнюк В. В., Яценко А. Д. Ринок праці України в умовах війни. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. 2023. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1>
4. Даниліна С. О. Ринок праці України в умовах цифровізації та воєнного стану. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: scientific monograph. 2023. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6410/13263-1_дата_звернення:_10.04.2024
5. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Василенко А. О. Модернізація ринку праці на засадах концепту соціальної відповідальності як базова умова відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. Вип. 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-02>
6. Луньова Т. С. Напрями активізації зайнятості населення України в умовах воєнної економіки. *Економічний простір*. 2023. Вип. 183. С. 74-78 DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-12>
7. Любомудрова Н., Гойчук В. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>
8. Самоїленко В., Прохоровська С., Дмитрієнко О. IT-product manager: аналіз ринку праці на тлі економічних змін. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-81>
9. Петренко В. С., Мельникова К. В., Петренко Д. О., Петренко Д. О. Аналіз впливу воєнного стану на ринок праці України. *Вісник ХДУ. Серія Економічні науки*. 2023. Вип. 48. URL: https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/806_дата_звернення:_10.04.2024
10. Lukianenko I., Olishevych M. The Effects of Shocks on the Ukrainian Labor Market: SVEC Modeling. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 27. Pp. 311-322. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01002-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01002-3)
11. Lehmann H., Pignatti N. Informal employment relationships and the labor market: Is there segmentation in Ukraine? *Journal of Comparative Economics*. 2018. Vol. 46. Issue 3. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.07.011>
12. Blair P. Q., Deming D. J. Structural Increases in Demand for Skill after the Great Recession. *AEA Papers and Proceedings*. 2020. Vol. 110. Pp. 362-365. DOI: <https://doi.org/10.1257/pandp.20201064>
13. Carter B. J., Taska B. Technological Change and the Consequences of Job Loss. *American Economic Review*. 2023. Vol. 113 (2). Pp. 279-316. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.20210182>
14. Polakova M., Suleimanova J. H., Madzik P., Copus L., Molnarova I., Polednova J. Soft skills and their importance in the labour market under the conditions of Industry 5.0. *Heliyon*. 2023. Vol. 9 (8). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18670>
15. Erumban A. A. Informality and aggregate labor productivity growth: Does ICT moderate the relationship? *Telecommunications Policy*. 2024. Vol. 48. Issue 1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2023.102681>
16. Cheromukhina O. War and the labor market in Ukraine. *Economics & Education*. 2022. Vol. 7(4). Pp. 41-46. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-4-6>
17. Cheromukhina O. Labour market in Ukraine under the influence of a year of full-scale war. *Three Seas Economic Journal*. 2024. Vol. 5(1). Pp. 96-101. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-15>
18. Pham T., Talavera O., Wu Zh. Labor markets during war time: Evidence from online job advertisements. *Journal of Comparative Economics*. 2023. Vol. 51. 4. Pp. 1316-1333. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.06.002>
19. Zymnin A., Kowalski M., et al. Ukrainian refugees – vocational activation in Germany and in Poland. EWL S.A., Uniwersytet Warszawski. 2022. URL: https://ewl.com.pl/wp-content/uploads/2022/10/ewl-report-ukrainians-in-poland-and-germany_en.pdf_дата_звернення:_10.04.2024
20. Górny A., van der Zwan R. Mobility and labor market trajectories of Ukrainian migrants to Poland in the context of the 2014 Russian invasion of Ukraine. *European Societies*. 2024. Vol. 26(2). Pp. 173-177. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2298425>
21. Khmelyarchuk M., Szczepański M. Challenges to the Ukrainian labor market in wartime conditions and their impact on national economic security. *Scientific Journals of Poznan University of Technology series of «Organization and Management»*. 2022. Vol. 86. Pp. 73-100. DOI: <https://doi.org/10.21008/j.0239-9415.2022.086.05>
22. Hutter C., Weber E. Russia - Ukraine war: A note on short-run production and labour market effects of the energy crisis. *Energy Policy*. 2023. Vol. 183. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113802>
23. Hrynkevych O., Levytska O., Baranyak I. Human resources for regional development in Ukraine: A roadmap for forecasting and determining a regional training request. *Regional Science Policy & Practice*. 2023. Vol. 15. Pp. 95-108. DOI: <https://doi.org/10.1111/rsp3.12625>
24. Roshchuk I., Bilan Y., Krol V., Mishchuk H. Social integration of internally displaced persons in Ukraine: Problems and challenges for governing local communities. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. Vol. 22(1). Pp. 728-740. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.57](https://doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.57)
25. Yurchuk H., Mishchuk H., Bilan Y. Government assistance programs for internally displaced persons: assessing the impact on economic growth and labour market. *Administratie si Management Public*. 2023. Vol. 41. Pp. 201-218. DOI: <https://doi.org/10.24818/amp/2023.41-11>
26. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf_дата_звернення:_10.04.2024
27. Судаков М., Лісогор Л. Звіт «Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи». URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebd_ukraine-lm-1.pdf_дата_звернення:_10.04.2024

Стаття надійшла до редакції 15.05.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 17.06.2024 р.

Liudmyla Akimova, D.Sc. (Public Administration), Professor, National Qualifications Agency, 1, Solomianska str., Kyiv, 03035, Ukraine
l_akimova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2747-2775>

Galina Urchik, PhD (Economics), Associate Professor, National University of Water Management and Environmental Engineering, 11, Soborna Str., Rivne, 33028, Ukraine
g.m.urchik@nuwm.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1013-6940>

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE NATIONAL LABOR MARKET IN CONDITIONS OF MILITARY THREAT AND INTERNAL POPULATION DISPLACEMENT

Abstract. The article presents a comprehensive study of the peculiarities of the functioning of the Ukrainian labour market in the context of modern challenges. The objective is to identify existing problems and transform the state policy in the labour market. The study was conducted based on data from the State Employment Service, the online job search portal Work.ua, and various sociological surveys of labour market participants and experts. The results of the analysis demonstrate that the Ukrainian labour market has undergone significant transformations during the war compared to peacetime. These include: 1) A notable decrease in the number of registered unemployed individuals. 2) A reduction in the proportion of unemployed individuals receiving unemployment benefits. 3) A sharp decline in the number of vacant jobs and employers informing the State Employment Service (SES) about available vacancies. 4) A high burden on vacant jobs. It can be posited that there was a considerable surplus of labour and considerable tension in the registered labour market during the war.

According to the online job search resource Work.ua, the following trends have been identified in the general labour market of Ukraine: 1) A «shock» state of the general labour market in 2022, with a gradual stabilisation in 2023. 2) The professional structure of labour demand in the most popular occupations did not change significantly during the war. The most popular occupations in the labour market are sales managers and sales consultants, accountants, and drivers. 3) A decrease in labour demand during the war occurred in several occupations, but the most significant decrease in labour demand occurred in the IT sector. In the majority of western regions, the ratio between professions with an increase or decrease in the number of vacancies favoured the former. In contrast, in the vast majority of eastern and central regions of Ukraine, the balance of changes in the number of vacancies is negative. Furthermore, in the face of threats to life and health, there is an increase in the supply of remote work. It can be stated that the main problems faced by employers when hiring employees are a lack of candidates for positions and an insufficiently qualified applicant pool. In this paper, we prove that the main problems of job seekers in the current conditions are unsatisfactory remuneration, a reduction in the scope of labour application, and age discrimination in the labour market. According to a survey of experts.

Keywords: Labor Market, Registered Labor Market, General Labor Market, Labor Demand, Labor Supply, Registered Unemployment, Vacancies.

JEL Classification: J40; J44; J49.

REFERENCES

1. Krylov, D. V. (2023). Modern aspects of labor market development in Ukraine. *Problems of modern transformations. Series: Economics and Management*, 9. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-03-04> (in Ukrainian)
2. Tomchuk, O. (2023). Analysis of labor market development trends in Ukraine: key changes and challenges of wartime *Innovation and Sustainability*, 2. doi: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.110.119> (in Ukrainian)
3. Blyznyuk, V. V., & Yatsenko, L. D. (2023). The labor market of Ukraine in the conditions of war. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: scientific monograph. Riga. Latvia: «Baltija Publishing». Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1> (in Ukrainian)
4. Danilina, S. O. (2023) The labor market of Ukraine in the conditions of digitization and martial law. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. Scientific monograph. 2023. Riga. Latvia: «Baltija Publishing». Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6410/13263-1> (in Ukrainian).
5. Marshavin, Yu. M., Kitsak, T. G., & Vasylenko, A. O. (2023) Modernization of the labor market based on the concept of social responsibility as a basic condition for the recovery of Ukraine. *Problems of modern transformations. Series: Economics and Management*, 7. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-02> (in Ukrainian)
6. Lunyova, T. S. (2023). Directions of the activation of the employment of the population of Ukraine in the conditions of the war economy. *Economic space*, 183, 74-78. doi: https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-12_ (in Ukrainian)

7. Lyubomudrova, N., & Hoychuk, V. (2023). Changes in the labor market under martial law and prospects for post-war recovery. *Economy and society*, 40. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31> (in Ukrainian)
8. Samoilenko, V., Prokhorovska, S., & Dmytrienko, O. (2023). IT-product manager: analysis of the labor market against the background of economic changes. *Economy and society*, 53. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-81> (in Ukrainian)
9. Petrenko, V. S., Melnikova, K. V., Petrenko, D. O., & Petrenko, D. O. (2023). Analysis of the influence of martial law on the labor market of Ukraine. *KSU Bulletin. Economic sciences series*. Retrieved from <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/806> (in Ukrainian)
10. Lukianenko, I., & Olishevych, M. (2015). The Effects of Shocks on the Ukrainian Labor Market: SVEC Modeling. *Procedia Economics and Finance*, 27, 311-322. doi: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01002-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01002-3)
11. Lehmann, H., & Pignatti, N. (2018). Informal employment relationships and the labor market: Is there segmentation in Ukraine? *Journal of Comparative Economics*, 46(3). doi: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.07.011>
12. Blair, P. Q., & Deming, D. J. (2020). Structural Increases in Demand for Skill after the Great Recession. *AEA Papers and Proceedings*, 110, 362-365. doi: <https://doi.org/10.1257/pandp.20201064>
13. Braxton, J. C., & Taska, B. (2023). Technological Change and the Consequences of Job Loss. *American Economic Review*, 113(2), 279-316. doi: <https://doi.org/10.1257/aer.20210182>
14. Polakova, M., Suleimanova, J. H., Madzik, P., Copus, L., Molnarova, I., & Polednova, J. (2023). Soft skills and their importance in the labour market under the conditions of Industry 5.0. *Heliyon*, 9(8). doi: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18670>
15. Erumban, A. A. (2024). Informality and aggregate labor productivity growth: Does ICT moderate the relationship? *Telecommunications Policy*, 48(1). doi: <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2023.102681>
16. Cheromukhina, O. (2022). War and the labor market in Ukraine. *Economics & Education*, 7(4), 41-46. doi: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-4-6>
17. Cheromukhina, O. (2024). Labour market in Ukraine under the influence of a year of full-scale war. *Three Seas Economic Journal*, 5(1), 96-101. doi: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-5-15>
18. Pham, T., Talavera, O., & Wu, Zh. (2023). Labor markets during war time: Evidence from online job advertisements. *Journal of Comparative Economics*, 51(4), 1316-1333. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.06.002>
19. Zymnin, A., Kowalski, M., et al. (2022). Ukrainian refugees – vocational activation in Germany and in Poland. EWL S.A., Uniwersytet Warszawski. Retrieved from https://ewl.com.pl/wp-content/uploads/2022/10/ewl-report-ukrainians-in-poland-and-germany_en.pdf
20. Górny, A., & van der Zwan, R. (2024). Mobility and labor market trajectories of Ukrainian migrants to Poland in the context of the 2014 Russian invasion of Ukraine. *European Societies*, 1–31. doi: <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2298425>
21. Khmelyarchuk, M., Szczepański, M. (2022). Challenges to the Ukrainian labor market in wartime conditions and their impact on national economic security. *Scientific Journals of Poznan University of Technology series of «Organization and Management»*, 86, 73-100. doi: <https://doi.org/10.21008/j.0239-9415.2022.086.05>
22. Hutter, C., & Weber, E. (2023). Russia - Ukraine war: A note on short-run production and labour market effects of the energy crisis. *Energy Policy*, 183. doi: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113802>
23. Hrynkevych, O., Levytska, O., & Baranyak, I. (2023). Human resources for regional development in Ukraine: A roadmap for forecasting and determining a regional training request. *Regional Science Policy & Practice*, 15, 95-108. doi: <https://doi.org/10.1111/rsp3.12625>
24. Roshchuk, I., Bilan, Y., Krol V., & Mishchuk, H. (2024). Social integration of internally displaced persons in Ukraine: Problems and challenges for governing local communities. *Problems and Perspectives in Management*, 22(1), 728-740. doi: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.57](https://doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.57)
25. Yurchyk, H., Mishchuk, H., & Bilan, Y. (2023). Government assistance programs for internally displaced persons: assessing the impact on economic growth and labour market. *Administrative Science Management Public*, 41, 201-218. doi: <https://doi.org/10.24818/amp/2023.41-11>
26. Pyshchulina, O., & Markevich, K. (2022). The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization. Analytical note. Center of intelligence. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (in Ukrainian)
27. Sudakov, M., & Lisohor, L. (2023). Report «Labor market of Ukraine 2022-2023: state, trends and prospects». Retrieved from https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (in Ukrainian)

The article was received by the editors 15.05.2024.

The article is recommended for printing 17.06.2024.